

ZEMPLÍNSKA TANEČNÁ OBLASŤ

POD TÝMTO NÁZVOM ROZUMIEME PODSTATNÚ ČASŤ STAREJ ZEMPLÍNSKEJ župy (časťou zasahuje do Maďarska) a zvyšky Užskej župy (okolo Sobraniec).

Do zemplínskej oblasti patria tieto mestá a mestečká so svojím okolím: v severnej časti Medzilaborce, Snina, Humenné, Vranov nad Topľou, v strede Michalovce, Sobrance, Malčice, Zalužice, Trebišov, Strážske, Parchovany, na juhu Slovenské Nové Mesto, Zemplínske Jastrabie, Slance, Veľké Kapušany.

Na severe a východe nachádzame viac či menej roztrúsené sídla ukrajinského a na juhu maďarského obyvateľstva. Oblasť susedí s územím bývalej Abovskej či Abovsko-turnianskej župy (okolie Košíc, Moldavy nad Bodvou, Medzeva, Turnianskeho Podhradia). Z národnostného hľadiska je

Čardáš –
Parchovany
(Zemplín)

zaujímavé, že na území sa zachovali v Medzeve zvyšky nemeckého (mantáckeho) osídlenia s novšími, ale zaujímavými tancami.

Medzi tancami Zemplína prevládajú chorovody, dievocké kolesá (*karičky*) a zemplínske čardáše často *čapášované*. Dohrávky, ktorými čardáš vrcholí, sú tanečne vyjadrené *treščakom*.

V zoznamoch tancov, ktoré sa viažu k jednotlivým obciam, sa vyskytujú obmeny základných tancov i nové tance. V Čertižnom (pri Medzilaborciach) sú to: *do šaflika, starodávny, do karičky, A do radu, Hoja Ďunda, zahravanky, tanec pri čepčení, výmenný tanec, krutak, ciganske lapkane (čapášované), šaleny čardaš, kozak*; v Ruskom Kručove *čapášovaný čardaš, šarišská polka, do karičky, Idte kačky na mlačky, čeriana polka, bašistovská, marhaňská*; v Ruskej Porube *čerkany čardaš, na skok (hore), pritulany, polka, čerjana, karička, riadovy tanec, chromka, mazurka*; v Parchovanoch *bačovský tanec, parobska karička, čardaš, karička*; v Strážskom *čapašovy čardaš, Kadzi pavička, na skok, parobska karička, treščak*; vo Vojčiciach *Pavička, Kapuli šašom, medvečka, čardaš, karička*; v Myslave *rezgö, čardaš, karička, sviečkový, polka*; v Nižnom Klátove *čardaš, polka, do kolesa, Huši moje huši, švečkova, družbovsky*; v Medzeve *Bich zaj komen, Draj raen, Hónapl, Šadyrattam, Šenka Henzel, Švaca kavé, zíbšnrit*; v Olke *karička, dupkaca karička, čapašovy čardaš, do hury čardaš*.

LUDOVÝ ODEV

● ZALUŽICE – ZEMPLÍN

MUŽSKÝ ODEV

Košela (*košula*) bola z domáceho konopného plátna, s úzkym stojatým golierom a bočným zapínaním. Manžety rukávov, golier a predná časť košele (náprsenka) boli vyšívane (pestré kvetinové ornamente krížikovým stehom), často doplnené i strojovou bielou výšivkou (*štikovaňa*). Konopné gáse (*gače*) sa nosili len pod vrchné nohavice. Ako vrchné sa nosili nohavky z domáceho keprového plátna (*drelích*), sviatočné s čiernym šnurovaním okolo dvoch predných rázporov a bočných švov. Do obalka v páse sa vtiahol dlhý úzky remeň zdobený kovovými cvočkami, ktorý sa omotal dvakrát okolo bedier. Sviatočnou súčasťou bola vesta (čierna, červená, zelená) z jemného súkna, zamatu, zdobená čiernym šnurovaním, štepením, po oboch stranách s dvoma radmi kovových gombíkov.

Zalužice

Zimnou súčasťou bol trojštvrťový hnedý kožuch. Z chlpatého súkna prírodných farieb ovčej vlny bola krátka i dlhá *gubaňka* lemovaná červeným súkenkom alebo plátnom. Dlhú nosili zväčša pastieri, furmani, krátka bola koncom 19. storočia aj súčasťou sobášneho odevu ženicha a nevesty. Ako vrchný odev sa najdlhšie udržal keprový kabátik siahajúci niečo nižšie pása, so stojatým golierikom (*kikla*), zdobený takisto ako nohavice čiernym šnurovaním. Po 1. svetovej vojne sa začali nosiť mestské košele, čierne nohavice – rajtky (*priče*) s čizmami a k nim 3/4 čierny súkenný kabát (*gerok*).

Začiatkom 20. storočia zanechávajú chlapi dlhé vlasy a strihajú sa nakrátko. Čierny *kalap* mestskej formy má okolo dieňka stuhu (mládenci pestrú, kvetovanú, za ňou zastoknuté pierko z umelých kvetov, rozmarínu, bieleho kohútieho peria). Pracovnou obuvou boli kožené pantofle (*papuče*), sviatočnou čierne čizmy, ku ktorým si mládenci na zábavy pripevňovali ostrohy.

ŽENSKÝ ODEV

Starými súčasťami boli *podolok* a *oplečko* z domáceho plátna, ktoré už začiatkom 20. storočia vystriedala *košula* vo funkcii spodnej bielizne, na ktorú sa miesto oplecka začínajú nosiť rôzne blúzy (*pondola*, *engečka*, *komplej* a i.), prevzaté z mestského odevu, z rôznych továrenských materiálov. Blúzy sa nosia k tradičným širokým sukniám (z 5–6 pol⁸), ktorým sa skracuje dĺžka a silueta sa rozširuje pomocou viacerých spodných sukni (6–7) z bieleho plátna (*bili kabat*). Vrchná sukňa je farebná obvykle s drobným kvetinovým vzorom (kartún, zamat, štof, kašmír). Sukne sú často ukončené volánom (*fodraš*), spodné naspodu ešte strojovou bielou výšivkou. Vrchná sukňa býva i bez volánu, drobno riasená (*ramikovani kabat*). Pod skrútené sukne sa začínajú nosiť aj spodné nohavice (*buđogovi*) z bieleho plátna, siahajúce nad kolená, ukončené gumou a opäť bielou strojovou výšivkou. So zánikom oplecka sa prestáva nosiť živôtik (*lajbik*) zdobený koráľkovými nášivkami, mení sa tvar tmavej zástery (*šurc*) – miesto rovnej, dvojpolovej sa ujíma kratšia zástera zaokrúhlená, dookola s volánom a inou výzdobou.

Zo starých vrchných súčastí spomenieme 3/4 hnedý kožuch so šosom (*serjanka*), z novších do pásu siahajúci *kožuch*, podšíty kabátik *vizitka* a *geročok* z plyšu, zamatu.

Slobodné dievčatá nosili vlasy začesané bez pútca, trojpramenný vrkoč spustený dolu chrptom v tyle s mašľou. Nevesta šla na sobáš vo *venci* z umelých kvetov. Starší účes vydatých žien (*konta*) – dva pramene vlasov skrútené a obtočené okolo drevenej poloblúkovitej ihlice – zanikol začiatkom 20. storočia spolu s malou šatkou (*čepianka*, *začepka*), ktorá sa tu nosila miesto čepca, na ktorý sa už vôbec nepamätajú. Novší účes (*frizura*) je obdoba *konte* – bez drevenej ihlice. Na hlave nosili vydaté ženy ešte šatku (*chustka*), obvykle pestrofarebnú alebo bielu, v rohu vyšívanú. Na hrdle sa nosilo viac radov strieborných koráľkov z fúkaného skla. V lete do práce chodili ženy väčšinou bosé, prípadne v pantofliach (*papuče*), v zime nosili čižmy a už v mezivojnovom období čierne poltopánky s pančuchami (biele, hnedé).